

METODSKI PRISTUPI ČITANJU I PISANJU KOD SLABOVIDE DECE I ODRASLIH
Aleksandra Grbović

METODSKI PRISTUPI ČITANJU I PISANJU KOD SLABOVIDE DECE I ODRASLIH

Udžbenik za studente
Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Aleksandra Grbović

Beograd, 2017.

METODSKI PRISTUPI ČITANJU I PISANJU KOD SLABOVIDE DECE I ODRASLIH
Udžbenik za studente Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
Doc. dr Aleksandra Grbović

Izdavač

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
Izdavački centar (ICF)

Za izdavača

Prof. dr Snežana Nikolić, dekan

Glavni i odgovorni urednik

Prof. dr Mile Vuković

Recenzenti

Prof. dr Branka Eškirović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu
edukaciju i rehabilitaciju

Prof. dr Branislav Brojčin, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu
edukaciju i rehabilitaciju

Lektura i korektura

Tamara Nedeljković

Dizajn korica

mr Boris Petrović, Zoran Jovanković

Kompjuterska obrada teksta

Biljana Krasić

Štampa:

Planeta print, Beograd

Tiraž: 300

ISBN 978-86-6203-095-5

© Autor zadržava sva prava. Nijedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovan, niti smešten u sistem za pretraživanje ili transmitovanje u bilo kom obliku, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodne pismene dozvole autora.

Nastavno-naučno veće Univerziteta u Beogradu – Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, na sednici održanoj 27.12.2016. godine, Odlukom br. 3/8 od 25.1.2017. godine usvojilo je recenzije rukopisa udžbenika „Metodski pristupi čitanju i pisanju kod slabovide dece i odraslih” autora doc. dr Aleksandre Grbović.

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	9
I MOGUĆNOSTI DECE SA OŠTEĆENJEM VIDA KAO OSNOV OBRAZOVNOG PRISTUPA.....	11
Uvod.....	11
SAVREMEN PRISTUP OBRAZOVANJU DECE SA OŠTEĆENJEM VIDA.....	12
Strategije u obrazovanju dece sa oštećenjem vida.....	13
Uslovi i programi obrazovanja za decu sa oštećenjem vida.....	17
REZIME.....	23
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA I DISKUSIJU.....	24
Literatura.....	25
VIZUELNE MOGUĆNOSTI DECE SA OŠTEĆENJEM VIDA KAO OSNOV OBRAZOVNOG PRISTUPA.....	27
Procena mogućnosti dece sa oštećenjem vida za obrazovanje vizuelnim putem.....	28
Ispitivanja vidnih funkcija i pokreta očiju.....	29
Oštrina vida.....	29
Osetljivost na kontrast.....	32
Vidno polje.....	36
Motilitet očiju.....	39
Procena vizuelne percepcije u kontekstu određivanja obrazovnog pristupa deci sa oštećenjem vida.....	41
Vizuo-perceptivne veštine kao prediktor akademskog uspeha.....	44
Vizuo-motorna integracija kao prediktor akademskog uspeha.....	47
Primena protokola za funkcionalnu procenu u određivanju obrazovnog pristupa deci sa oštećenjem vida.....	49
Protokol za određivanje medija za učenje dece sa oštećenjem vida.....	49
REZIME.....	57
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA I DISKUSIJU.....	58
Literatura.....	59
RAZVOJ DECE SA OŠTEĆENJEM VIDA KAO OSNOV OBRAZOVNOG PRISTUPA ČITANJU I PISANJU.....	63
Uloga ranog učenja u usvajanju čitanja i pisanja.....	63
Sticanje rane pismenosti u uslovima oštećenja vida.....	66
Faktori koji ometaju usvajanje predčitalačkih znanja i veština dece sa oštećenjem vida.....	67
Spremnost za polazak u školu.....	70
Ispitivanje spremnosti za polazak u školu.....	72
Opšta ispitivanja.....	74
Posebna ispitivanja.....	78

REZIME.....	82
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA I DISKUSIJU.....	83
Literatura.....	84
II ČITANJE I PISANJE.....	89
Uvod.....	89
FIZIOLOŠKE OSNOVE ČITANJA I PISANJA.....	90
Fiziološki mehanizam čitanja.....	90
Periferni procesi u toku čitanja.....	91
Kognitivni procesi u toku čitanja.....	96
Teorijski modeli čitanja.....	100
Sticanje veštine čitanja.....	107
Fiziološka osnova mehanizma pisanja.....	112
Razvojni stadijumi i sticanje veštine pisanja.....	115
REZIME.....	117
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA I DISKUSIJU.....	118
Literatura.....	119
POČETNO ČITANJE I PISANJE.....	124
Metodički uslovi realizacije nastave početnog čitanja i pisanja.....	125
Struktura i sadržaj bukvara.....	129
Nastava početnog čitanja i pisanja.....	131
Priprema za čitanje i pisanje.....	131
Učenje čitanja i pisanja.....	139
Čas obrade slova.....	144
Uvežbavanje čitanja i pisanja.....	149
REZIME.....	153
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA I DISKUSIJU.....	154
Literatura.....	155
NASTAVNI PRISTUP ČITANJU I PISANJU U RADU SA SLABOVIDIM UČENICIMA.....	157
Nastava početnog čitanja i pisanja sa slabovidim učenicima.....	157
Pripremni period u nastavi početnog čitanja i pisanja sa slabovidim učenicima.....	158
Navikavanje slabovidnih učenika na život i rad u školi.....	158
Uloga perceptivnih vežbi u pripremnom periodu nastave početnog čitanja i pisanja u radu sa slabovidim učenicima.....	160
Uloga govorno-jezičkih vežbi u pripremnom periodu nastave početnog čitanja i pisanja u radu sa slabovidim učenicima.....	161
Motorički razvoj slabovidnih učenika i uloga pripremnog perioda nastave početnog čitanja i pisanja.....	162
Period usvajanja čitanja i pisanja u nastavi sa slabovidim učenicima.....	163
Period uvežbavanja čitanja i pisanja u nastavi sa slabovidim učenicima.....	167
Opšte odlike čitanja i pisanja slabovidnih učenika.....	171
Karakteristike čitanja slabovidnih učenika.....	171

Karakteristike pisanja slabovidih učenika.....	173
Čitanje slabovidih učenika uz pomoć savremene tehnologije za pristup pisanom materijalu	174
Uputstva za izvođenje nastave sa slabovidim učenicima.....	175
REZIME.....	179
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA I DISKUSIJU.....	181
Literatura.....	182
III PRAKTIČNA UPUTSTVA ZA UNAPREĐENJE ČITANJA I PISANJA SLABOVIDIH OSOBA.....	187
Uvod.....	187
POMAGALA ZA ČITANJE SLABOVIDIH OSOBA.....	188
Vrste i odlike pomagala za uveličavanje teksta.....	188
Osnovna umeća za rad sa optičkim pomagalima.....	193
Određivanje jačine optičkih pomagala za čitanje	195
Neoptička pomagala za čitanje	199
REZIME.....	204
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA I DISKUSIJU.....	205
Literatura.....	206
PRILAGOĐAVANJE PISANOG MATERIJALA POTREBAMA SLABOVIDIH OSOBA	209
Faktori čitkosti štampe.....	210
Pismo kao faktor čitkosti	211
Grafički izgled stranice kao faktor čitkosti	213
Priprema teksta u skladu sa perceptivnim potrebama slabovidih osoba.....	215
Optimalna veličina teksta za slabovide osobe.....	216
Optimalan grafički izgled stranice teksta za slabovide osobe.....	218
Uloga završne obrade teksta u pripremi materijala za slabovide osobe .	218
REZIME.....	220
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA I DISKUSIJU.....	221
Literatura.....	222
IMPLIKACIJE RAZLIČITIH UZROKA OŠTEĆENJA VIDA NA ČITANJE I PISANJE.....	224
Stanje optičkog aparata kao uzrok teškoća u čitanju i pisanju	225
Zamućenja providnih medija oka kao uzrok teškoća u čitanju i pisanju.....	226
Refrakcione anomalije kao uzrok teškoća u čitanju i pisanju.....	227
Promene na mrežnjači kao uzrok teškoća u čitanju i pisanju.....	230
Patološke promene centralnog dela retine kao uzrok teškoća u čitanju i pisanju.....	231
Patološke promene perifernih delova retine kao uzrok teškoća čitanja i pisanja.....	236
Oštećenja vidnog puta i centara u kori velikog mozga kao uzrok teškoća u čitanju i pisanju.....	239
Homonomne hemianopsije kao uzrok teškoća u čitanju i pisanju.....	243
Slaba motorna saradnja očiju kao uzrok teškoća u čitanju i pisanju.....	246

REZIME.....	252
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA I DISKUSIJU.....	253
Literatura.....	254
INDEKS POJMOVA.....	257
INDEKS IMENA.....	261

PREDGOVOR

Čitanje i pisanje su veštine od neprocenjivog značaja u modernom dobu. Mogu se posmatrati kao bazična ljudska potreba i sastavni deo života u savremenom društvu jer omogućavaju sticanje kvalitetnih i trajnih znanja, zadovoljenje različitih komunikativnih potreba, razmenu misli i informacija u svakodnevnim aktivnostima.

Usvajanje veština čitanja i pisanja predstavlja esencijalni deo obrazovanja i temelj dostizanja pismenosti. O tome svedoči i činjenica da je učenje čitanja i pisanja nezaobilazni sadržaj i osnovni ishod svih nastavnih programa na elementarnom nivou obrazovanja. Biti pismen podrazumeva sposobnost pristupanja širokom spektru pisanih informacija na nivou koji pojedincu obezbeđuje ispunjenje određenih životnih potreba (Murphy et al., 2008).

Pismenost se može posmatrati kao bazična i funkcionalna. Bazična se odnosi na savladavanje veština čitanja i pisanja tokom procesa opismenjavanja. Pruža temelj za nastavak učenja i proširivanje znanja. Funkcionalna pismenost odnosi se na uspešnu primenu veština čitanja i pisanja u izvršavanju praktičnih zadataka u životu (školi, kući, društvenoj zajednici, radnom mestu itd.). Omogućava samostalan pristup pisanim informacijama i komunikaciju sa drugim ljudima putem pisanog jezika (Koenig, 1992, prema MacCuspie, 2002). Ovakvo shvatanje implicira da pismenost obuhvata ne samo mogućnost korišćenja pisanih izvora informacija i stvaranje sopstvenih već i mogućnost razumevanja slika, grafikona i mapa (Pedagoški leksikon, 1996). U najširem smislu, pismenost treba posmatrati kao sposobnost tumačenja različitih vrsta simbola karakterističnih za određeno društvo (Hatlen & Spungin, 2008). Međutim, oštećenje vida direktno ugrožava dostizanje visokog nivoa funkcionalne pismenosti.

Počevši od procesa opismenjavanja sve do funkcionalne primene ovih veština, čitanje i pisanje postavljaju značajne izazove učenicima sa oštećenjem vida, ali i njihovim nastavnicima. U ovom specifičnom i često dugotrajnom procesu tifolog treba da ima ključnu ulogu u pronalaženju efikasnih strategija i metoda rada, kako u periodu opismenjavanja, tako i kasnije u životu. Metodski pristupi čitanju i pisanju kod slabovide dece i odraslih pružaju uputstva za procenu dece sa oštećenjem vida u smislu određivanja pogodnog medija za opismenjavanje

i primenu posebnog nastavnog pristupa i asistivne tehnologije, što omogućava slabovidim učenicima da sa većim uspehom i uz manje napora ispune predviđene školske zadatke i steknu nivo pismenosti koji će odgovarati njihovim budućim životnim i profesionalnim potrebama. Ovaj udžbenik pruža informacije o specifičnim teškoćama povezanim s najčešćim oboljenjima vida koja uzrokuju slabovidost i daje praktična uputstva za njihovo prevazilaženje, što u slučaju gubitka vida u kasnijem životnom dobu omogućava zadovoljenje svakodnevnih potreba slabovidih osoba za korišćenjem pisanih izvora informacija.

MOGUĆNOSTI DECE SA OŠTEĆENJEM VIDA KAO OSNOV OBRAZOVNOG PRISTUPA

UVOD

Istorijski posmatrano, u početku organizovanog školovanja dece sa oštećenjem vida poštovani su isti principi za sve učenike. Smatralo se da vid treba čuvati, što je podrazumevalo taktilni pristup obrazovanju, bez obzira na to što su mnogi učenici imali vizuelne mogućnosti. Ovakvo shvatanje je rezultiralo time da su zabrana korišćenja vida i upotreba Brajevog pisma znatno otežavali proces obrazovanja slabovidnih učenika. Princip „čuvanja vida” vladao je dugi niz godina. Sredinom XX veka pionirski rad Natali Barage (Natalie Barraga) doveo je do značajnih promena u pristupu obrazovanju slepih i slabovidnih učenika. Ova autorka je pružila naučne dokaze za to da korišćenje rezidualnog vida ne samo da ne dovodi do smanjivanja vizuelnih mogućnosti slabovidnih učenika već utiče na poboljšanje efikasnosti upotrebe vida. Ovi nalazi doveli su do korenitih promena u pristupu obrazovanju učenika sa oštećenjem vida. Savremene strategije podučavanja slepe i slabovide dece podrazumevaju vođenje računa o stepenu očuvanosti vidnih funkcija i načinu sticanja znanja. To podrazumeva detaljnu procenu vizuelnih mogućnosti za korišćenje štampanih medija u procesu sticanja znanja.